

Vágó József: Ebédlő falának fríze.

J. Vágó: Fries eines Speisezimmers.

DÍSZÍTŐ FESTÉS — SZOBAFESTÉS

ÍRTA BOGDÁNFFY-PAULY ERIK

díszítő festészet fogalma nagyon tág. Érthetünk alatta szabad kézzel vagy patrónnal és vonalzóval készült szerény faldíszít vagy pedig ugyanazt, de gazdagabb és művésziességben kivitelben. Ornamentális formákat

alakú díszszel is tarkítván, nemkülönben falra festett vagy falba illesztett kompozíciót, sőt esetleg tájképet is többé-kevésbé monumentális felfogásban. Alkotójuk pedig lehet egyszerű szobafestő, de lehet architektónikusan gondolkodó „terművész” is.

Ha a díszítő festés történelmét akarnók megírni, csak úgy tehetnék meg, hogy magát a festést — tágabb értelemben — történelmi szempontból fejtegetnék. Az épületek tagozatainak díszítésére szolgáló festésből fejlődött ki a tulajdonképpeni falfestés, melynek maradványait minden korban megtaláljuk a történelem folyamán. A fatáblára, később vászonra dolgozó képírók a többi inkább iparművészi vagy ipari irányban dolgozó festőktől a XV. században kezdtek különválni.

Fénykorát a falfestés a reneszanszban érte el és ugyanezt állíthatjuk a barok és részben a rokokó koráról is. Ez utóbbiak idején keletkeztek hazánkban a legszebb figurális és ornamentális falfestmények. Mária Terézia idejében a templomi falfestés nálunk — bár osztrák festők kezében — sohasem látott és talán soha vissza nem térő virágkorát élte. E festőknek nagy része merőben templomfestő volt és mással rendszerint nem is foglalkozott. Mivel az olasz ú. n. jezsuita stílusú templomokban található drága stukko-ornamentikára nálunk nem telt, e plasztikus díszít festéssel pótolták, miáltal az

ornamentális ú. n. „plasztikus festés” is nagy lendületet vett. A rokokót követő stílushajtások meglehetősen híján lévén a monumentalitásnak, a fal festésére igen rossz napok következtek. Az akadémiákban képzett képírók útja pedig teljesen eltávolodott minden dekoratív feladattól, annyira, hogy az építészek is úgyszólván teljesen elfelejtették a falfestést az architektónikus térhatás alkotó részének tekinteni. A monumentális falfestés iránti érzék, mely valamikor az építészettől elválaszthatatlan volt, az emberekből teljesen kiveszett, ami annál is inkább érthető volt, amennyiben a XIX. század elején, a napoleoni háborúk lezajlása után az európai társadalom anyagiakban annyira szűkölködött és politikailag annyira elnyomott volt, hogy monumentális épületek emelésére nem igen gondolhatott és így a díszítő festésnek is szükségképp vissza kellett fejlődnie. Csak mikor a múlt század közepén I. Lajos bajor király mecenáskodása e sivár világba némi változást hozott és sok művészt Münchenbe vonzott, akkor kezdtek a régi al fresco-technikával is kísérletezni s ezáltal a művészek érdeklődése újra a falfestésre irányult. Így — lassan bár — a falfestés, mint az alkalmazott művészetek egyike, megint a szobafestés látószögébe került. Bár ezáltal a képírás és az iparművészi jellegű festés között némi közeledés jött létre, a régi időket, mikor e foglalkozások elválaszthatatlanul egybeforrottak, többé vissza-idézni nem lehetett. Mindazonáltal, mikor a népek vagyonosodásával a monumentális feladatok szaporodtak és a falfestés szépségei iránti érzék egyre fejlődött, mindig nagyobb és nagyobb lett a száma azon művészeknek, akik a grand art birodalmából jöve a díszítő festésnek egyéni művészi bélyegüket megadni törekedtek. Így Puvis de Chavannes,

Burne Jones, Morris, Voisey, Klinger, L. v. Hoffmann, újabban Sascha Schneider, v. Beckerat, Hodler, nálunk Than, Lotz, Székely és néhány még ma is élő művész.

A festőművészeknek az iparművészeti feladatokhoz való átpártolása azonban nemcsak a korszellemben találja meg magyarázatát, vagyis abban a törekvésben, mely képzőművészetet és ipart közös feladatokban óhajtott egymással egyesíteni, hanem ez nagyrészt gazdasági okokra is vezethető vissza.

A festőművészi pálya mint foglalkozás, illetőleg kereseti ág, ugyanis az idők folyamán mindenütt annyira túlszűfolyódott és az e szakmában tapasztalható túltermelés a művészek megélhetését annyira kétségessé tette, hogy p. o. a berlini Max Liebermann ezt a tanácsot adta: forduljanak a művészek inkább az újabban kínálkozó iparművészeti feladatok felé, ahol a tehetséges festő könnyebb boldogulást talál mint a képfestés terén. Egy francia statisztika megállapította, hogy Franciaországban évenként átlag 80,000 festmény kerül kiállításra és ezek előállításának költsége tizenhárom millió frankra rúg. Miután pedig a tárlatokról visszautasított festmények száma legalább is ugyanakkora, kerek számban körülbelül 26 millió frankba kerülnek a francia kiállítások a művészeknek. Oly óriási összeg ez, mely a viszonylag gyér vásárlásokban fedezetet még megközelítően sem találhat. E túltermelésnek sok visszasság és kinövés volt a természetes velejárója. Kevés áldással járt tehát a művészekre nézve, hogy annak idején az ipari jellegű festéstől dőlyfősen elfordultak és külön utakon jártak.

A modern stílusirányú mozgalmak sok iparágra, melyek a történelmi stílusok uralma alatt fejlődtek ki és virágoztak, nagyon végzetes hatással voltak, p. o. nagyon szenvedtek általa a fadaragás és esztergályozás, a paszomány- és részben a kárpitosipar és végül a díszítő festés. Az újra felidézett biedermeier-korszak, mely a maga idejében szegényes voltánál fogva még az akkori csekélyszámú szobafestőnek sem tudott elegendő munkát adni, éppenséggel nem bizonyulhatott alkalmasnak arra, hogy az időközben nagy mértékben felszaporodott díszítő és jobb szobafestőket csak némileg is foglalkoztathatná és legfeljebb a mázolóknak kedvezett. Mivel pedig a modern iparművészi termelésben a célszerűség a vezető szempont, odajutottunk, hogy körülbelül hat év óta mindent szép fehérre festünk és mázolunk, a festett dísz pedig többnyire fölösleges és tolakodó cafrangnak ítéljük annál is inkább, mivel maga a festék mint anyag nem látszik eléggé nemesnek oly időben, mikor fajansszal, mozaikkal, márvánnyal és bronzal dolgozunk és mikor

minden utánzatot — állítólag — mellőzünk. Itt melleleg jegyzem meg, hogy az utánzástól és utánzattól való irtózat nem lehet őszinte olyan korban, mikor a gyáripar és részben az építőipar minden nemes anyagra már rég megteremtette a maga póanyagul szolgáló utánzatát; elég e tekintetben utalni a természet utánzó cementlapokra és a műköhabarcsvakolatra, a terrakottára, a palát utánzó eternitre, a bőrkárpitot utánzó linkrusztára és a szövetet utánzó papirkárpitra, nemkülönben a más élőfák színére pácolt fára, a cinkbádognál készült és „homokolt“ vagy rezesített tetőrészekre, a falazott boltozatokat utánzó Rabitz-szerkezetekre stb. — Ez a „nemes egyszerűségre“ törekvő és az utánzatoktól állítólag irtózó áramlat az új építőanyagokkal egyetemben szerencsésen oda vezetett, hogy a díszítő festészet mint az iparművészet egy nemrég még virágzó ága annak mostoha gyermeke lett, csak azért, mivel a korizlés (vagy divat) érvényesülésére módot nem nyújtott. Sok eredetileg díszítő festéssel foglalkozó mesterember emiatt kénytelen volt az iparművészet más ágában keresni boldogulását vagy minden művészi ténykedésről lemondani!

Hogy régi munkakörüket némileg visszahódítsák, a festőszervezetek előbb Münchenben, később Hamburgban, Kopenhágában és egyebütt tárlatokat rendeztek, melyek „festett lakosztályok kiállításai“ néven a díszítő festést mint terművészetet igyekeztek a nagyközönségnek bemutatni. Sokkal újabb keletűek az efféle kezdeményezések, semhogy sikereik maradandó értékéről végleges ítéletet lehetne alkotnunk. Azt a kérdést sem tudták eldönteni, vajjon a díszítő festés a magasabb luxusi igényeket vagy inkább a középosztály anyagi erejéhez mért igényeket fogja-e kielégíteni.

Levonva mindezekből a tanulságokat a következőket állapíthatjuk meg. Elsősorban építőművészeink azok, akiknek feladata volna arra törekedni, hogy a díszítő festés a jövőben az őt megillető helyet elfoglalhassa. Az építészeken van a sor visszaemlékezni arra, hogy a festett dísz a terművészetnek el nem idegeníthető alkotó része és egyúttal leghatásosabb eszköze.

Szükség lenne tehát arra, hogy minden építész minden templom, mauzoleum, minden középület, bank, árúház, nagyobb mulatóhely, vendéglő stb. tervezésénél és költségelődírázatánál a díszítő festéssel mint el nem engedhető tényezővel számoljon. Bérházaink festések alkalmazására, sajnos, alig nyújtanak alkalmat, legfeljebb a kapualjban vagy a homlokzaton sgraffitók vagy ásványfestmények alakjában, annál inkább a tehetős ember magánháza, családi háza és főuraink kastélyai. Hányszor találkozunk vagyonosabb ember

72

72. Horvai János: Zsolnay Vilmos szobrának vázlata.

72. J. Horvai: Skizze zur Statue W. Zsolnays.

Magyar Iparművészet.

117

2

73

118 73. Horvai János: Erzsébet királyné karánsebesi szobra.

73. J. Horvai: Die Königin Elisabethstatue in Karánsebes.

74

75

74—75. Horvai János: A genfi Kálvin-émlékre hirdetett szűkebb pályázat pályaműve és ennek részlete.

74—75. J. Horvai: Projekt zu einem Kalvindenkmal in Genf.

119

76

77

77. Horvai János : Issekutz-síremlék Lugoson.

77. J. Horvai : Grabmalstatue.

78

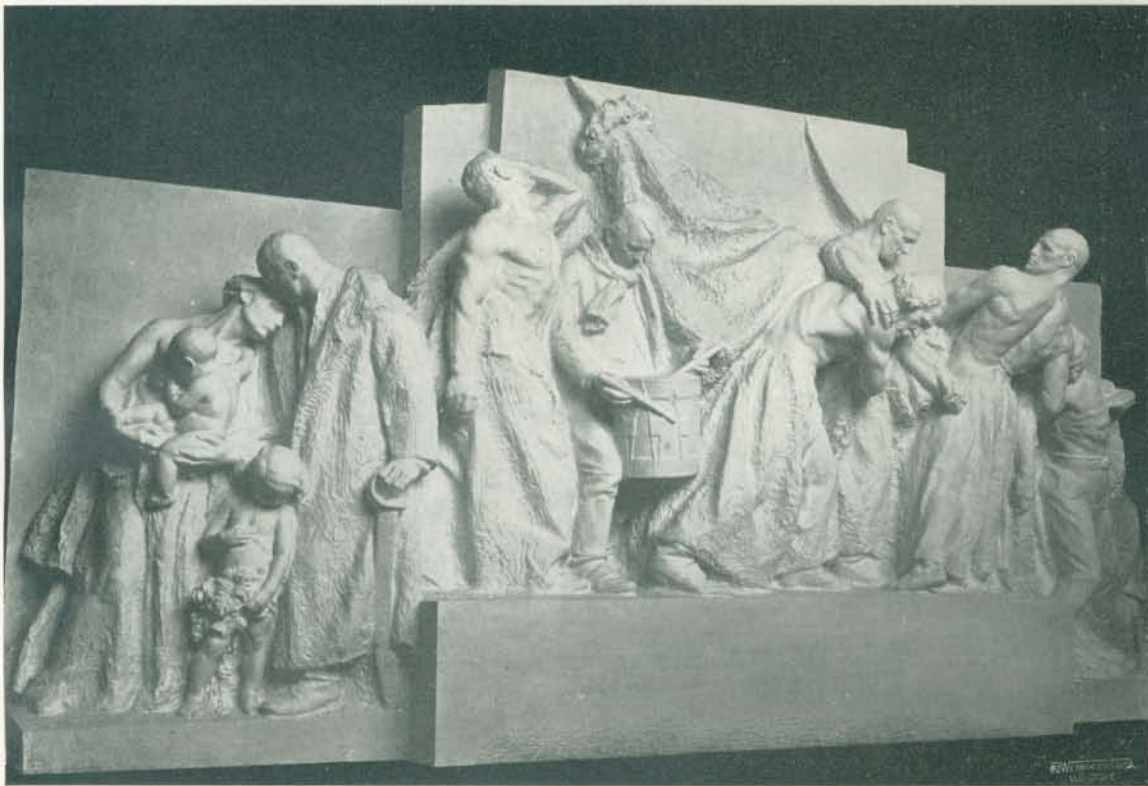
79

122 78. Horvai János: A budapesti Kossuth-émlék mintája. —
79. Görgey szobra, a Kossuth-émlék hátsó oldalán.

78. J. Horvai: Modell des Budapester Kossuthdenkmals. —
79. Die Görgeyfigur an der Rückseite des Kossuthdenkmals.

80

81

80. Horvai János: A budapesti Kossuth-emlék hátsó oldala.
— 81. A szabadságharc apoteózisa.

80. J. Horvai: Rückseite des Budapester Kossuthdenkmals.
— 81. Apotheose des Freiheitskrieges.

82

124

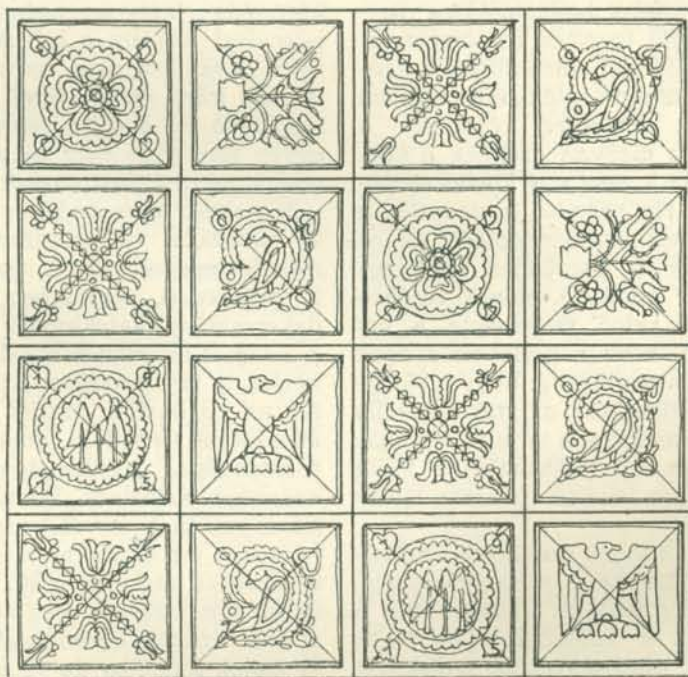
82. Horvai János: A budapesti Kossuth-szobor főalakja: „A magvető”.

82. J. Horvai: Die Hauptfigur des Budapester Kossuthdenkmals: Kossuth als Säemann.

magánházában festmények gyűjteményével, melyek a falon sorjában lógnak, de hogy egy ilyen úr fogadószobáját vagy ebédlőjét, zeneteremt valamely, az architektúrával szerves kapcsolatot alkotó és azt szerencsésen kiegészítő falfestmény vagy falfestés borítaná, erre alig van eset.

Nagyon fontos az is, hogy a jövő nemzedék képzésénél tekintettel legyünk az erősen megcsappant szükségletre. Magyarán mondva: szükséges, hogy összhangzásba hozzuk az eszkimók számát a terítékre gyéren kerülő fókák számával, vagyis ne neveljünk iparművészeti iskolánkban derűre-borúra díszítő festőket, anélkül hogy számot vetnénk azzal, hogy hányak tudunk majd kenyeret biztosítani. A békeidő utolsó húsz éve alatt nevelt díszítő festők száma úgyis már elég nagy, de nagyon csekély azoké, akik eredeti foglalkozásuk mellett megmaradni képesek voltak.

Mondhatná valaki: régen ismerjük e panaszokat, hisz nemcsak nálunk, hanem a külföldön is hangzanak és hangzottak el, különösen Németországban, ahol az iparművészeti és hasonló irányú intézetek száma az utóbbi időkben szinte ijesztő módon szaporodott meg. Azért nincs ok aggodalomra, a természetes kiválasztás törvénye majd megteszi a magáét! Csakhogy hazánk, zsenge gyáriparánál fogva, nem rendelkezik azokkal a levezető csatornákkal, amelyekkel Németország vagy Ausztria rendelkezik. Németország a háború előtt nem kevesebb mint 70 tapetagyárat foglalkoztatott 500 tapétarájzolóval. A szövő-, képfestő- és ezzel rokoniparokban alkalmazott rajzolóknak száma pedig óriási. Festőpatróngyár sehol sincs annyi mint Németországban, egészen eltekintvén

Vágó József: Úri szoba intarziás mennyezetnek részlete.

attól, hogy a német nagy, tőkeerős szobafestő-üzemek igen sok rajzoló és jobb előmunkást foglalkoztatnak, művészi vezetőiknek pedig évi 6000 márkát, sőt többet is fizetnek. Az iparművészileg képzett erők ilyen felszívóképessége mellett teljesen eltörlődik az, amit mi egy munkanélküli díszítő festőnek esetleg nyújthatnánk. A külföldre való hivatkozás ez esetben tehát nem állja meg a helyét, mert viszonyaink teljesen mások. Ne növeljük tehát a bajt azzal, hogy évenként nagyszámú ifjút olyan pályára engedünk, amelyen mesterségünkben megőszült és bizonyos multra visszatekintő mesterek is alig találnak munkát és amelyen a növendékek tanárai sem lennének képesek megélni. E reménytelen utódok számának csökkentése érdekében azt ajánlanók, hogy a sok esetben vidékről felkerülő tapasztalatlan ifjakat és azok még tapasztalatlanabb szüleit világosítsuk fel a választott pálya jelenleg csekély kilátásai felől és amennyire lehet tartsuk vissza őket attól; továbbá, hogy lehetőleg megszigorítsuk a felvételi vizsgát. Azonkívül követeljük — amint ez másutt is szokásban van — legalább 1—2 évi gyakorlatot, melynek sikeres elvégzéséről azonban nem egy mindenütt megszerezhető, tehát megbízhatatlan bizonyítvány, hanem gyakorlati emberek előtt letett vizsga alapján szerzünk meggyőződést.

Főlegesen talán hangoztatnom, hogy a jelzett megszorítások nemcsak magának a szakmának, hanem a visszautasított és felvett jelölteknek is csak javukra válnék. Máskülönben pedig igyekezzünk a díszítő festés alkalmazásának, ott ahol csak lehet, propagandát csinálni. Emberek sorsa ezúttal is egy művészi ág egészséges fejlődésének ügyével függ össze.

J. Vágó: Teil einer Intarsiadecke.